

KELEMEN LÁSZLÓ SZEGEDEN

„A magyar teátrumi társaságról szomorúan írják Pestről – állt a Magyar Hírmondó 1796. május 13-i számában –, hogy minekutána [...] szép bizonyosságot adta volna a gondos iparkodásnak, nem győzván többé küszködni a szükséggel, széteszlott.”

Az anyagi nehézségek és Sehy Ferenc ármánykodásai véglegesen megpecsételték a társulat sorsát. Vezetőjük, Kelemen László felhagyott a színészettel, Nagyváradra ment, s ott gyengén jövedelmező hivatalt vállalt. Négy éven át nézte, hogy a báró Wesselényi Miklós, majd Rhédey Lajos gróf által pártfogolt kolozsvári színészek egymás után mutatták be sikeres előadásait. A volt „vezértag” becsvágya nem sokáig tűrte a tétlenséget. Miután anyagilag megerősödött, elhatározta, hogy újra együtttest alapít. Levélben s talán személyesen is megkereste volt színésztársait, feltéve nekik a kérdést: hajlandók lennének-e Nagyváradon, vezetése alatt társulatot alakítani?

A Bécsi Magyar Hírmondó szerint az akkor Magyarországon tartózkodó „Nemzeti Játsszó Társaság [...] 16 tagokból áll, kik hetenként szokták változtatni a Magyar és Német Darabokat.

[...] Debreczenban egész heteken által játszik a Társaság, de tsupán magyarul.”²⁸

Az új társulat megszervezésének előzményeit Lugosi Döme kutatásai tárták fel. Szerinte „a kolozsvári színészek játékkrendje 1798 őszén és télen a következő volt: augusztus 7-21-ig Debreczenben, augusztus 26-tól október 3-ig Nagyváradon, október 4-től november 12-ig ismét Debreczenben játszottak (egy részük ugyanakkor másfelé is), november 12-től december 3-ig Nagyváradon, s azután december 14-től 1799. március elejéig Kolozsváron. Azonban a Kolozsvári eljövetel nem ment simán, beillett az kisebbszerű menekülésnek is, a társulat hiányosan, szétszűllve érkezett meg Nagyváradra s nem bírták előadásait megkezdeni.”²⁹ Fogadjuk el Lugosi kutatásának eredményét, akkor is, ha az utolsó, Kolozsvárra vonatkozó adat nem is nyer Enyedi Sándor Az erdélyi magyar színjátszás kezdetei című könyvében teljes mértékben megerősítést.

Lugosi utolsóának idézett mondata magyarázatot ad egy, a Kelemen feljegyzéseiben szereplő eseményre, nevezetesen arra, hogy őt játszó személyek „levelek által újabban meghívták és kérték, hogy végső pusztulásokon segítene, és által vé-

28 Bécsi Magyar Hírmondó, 1799. júl. 26. Toldalék III. 135. p.

29 Lugosi Döme: Kelemen László és az első „Magyar Játsszó Színi Társaság” Gaál László könyvnyomdája, Makó, 1927. 156. p.

vén őket tetszése szerint igazgatná és élelmekről gondoskodna”.³⁰ Tehát nem csak Kelemen kereste régi tagjait, hanem a bajba került színészek is keresték őt, beléje vetve bizalmukat. A feljegyzés szerint a segílyt kérő személyek a következők voltak: Kontz József; a nagyenyedi tógátusból lett színész és felesége, Kiss Terézia, továbbá a zeneértő, vonzó küllemű, nevéhez méltóan lángoló érzelmű és lángeszű Láng János és hitvese, Járdos Anna a remek tragika, valamint egy kezdő komédiás, ifjú Zsoltai András. A legfigyelemreméltóbb személy közülük kétségkívül a férjét Erdélybe nem követő Kótsi Jánosné Fejér Rozália, akiről Déryné később így írt: „mondják oly szép volt a színpadon is [...], hogy Miskolcon egy fiatal tanuló ott ült az első széken s amint Kótsiné ráemelte a szemét rögtön elájult. Mondják nagyon jól játszott is, s azt hiszem a hatás, amit a fiatalemberre tett, szép szemén kívül játékának is tulajdonítható.” A feljegyzésekből tudjuk azt is, hogy Kelemen Nagyváradon a színészeket „gondviselése alá oly fel-tétellel vette, hogy ez alkalmatossággal a Pesten el-aludt Nemzeti Magyar Játzó Társaságot ismét fel-ébressze és azt a Ns. Magyar Nemzetnek óhajítása szerint, mint valóságos Alkotványt örökössé tétethesse.”³¹

Lugosi megkísérelte rekonstruálni az új társulat névsorát, mely szerinte így alakult: Bagolyi Antal, Kelemen László, Királyi Antal, Láng János, Papp Gábor, Pataki Benedek, Pesthy László, Rózsa Márton, Varsányi Ferenc, Várady Mihály. A hölgyek: Bagolyi Anna, Gáthy Rozália, Liptay Mária, Rehák Józsefné Moór Anna, Várady Mihály-né Török Magdolna. A társulat karmestere pedig Szerelemhegyi András.³²

A fenti névsor erősen vitatható, hiszen a Kelemenhez segítségért forduló hat színész közül egyedül Láng János neve szerepel benne. Igaz, hogy a személyek száma pontosan megfelel a Bécsi Magyar Hírmondó 1799. július 26-ai számában közölt adattal, csakhogy akkor még nem az új társulat lépett fel Nagyváradon. Feltételezhető, hogy Lugosi a névsort a kolozsvári társulat figyelembevételével – kizárásos alapon – a régi, pesti társulat még aktív tagjainak neveiből állította össze. Anélkül, hogy e felsorolás további vizsgálatára térnénk, nézzük a bizonyítható tényeket.

Kelemen társulatot alakított, tehát játszóhelyről is gondoskodnia kellett. Debrecenbe nem mehetett, hisz ott – Wesselényivel kötött szerződése alapján – a kolozsvári társulat játszott. Szabad város, amely megfelelő teátrumi alkalmatossággal rendelkezett, egyedül csak Nagyvárad volt, így az új együttes ott telepedett meg. Kelemen erről egy levelében így írt: „különféle viszontagságokon menvén keresztül, valahára találtunk olyan alkalmatosságot, hogy ismét rendbe szedhettük magunkat, és újabb lábra állásunkat itt Nagy-Váradon a múlt télnek kezdetétől fogva

utolsó Mártiusig e folyó esztendőben folytatta játékait társaságunk.”³³ Tehát a „magyar Hazai Nemzeti Játzó Társaság” – ahogy maga Kelemen nevezi – 1799 végétől 1800 márciusáig mutatott be előadásokat Váradon.

Ez idő alatt Kelemen, – mint feljegyzései is tanúsítják – „a társaságot nevelte, oktatta, a szükséges Színezeteket, Ruházatokat és egyéb requisitumokat tulajdon költségein meg-megszerezte és maga is személyesen Játszott, és ilyen képpen Társaságnak élelméről a lehetőség szorgalmatoskodott. [...] Nagy-Váradon folytatta Játékait, Társaságának újabb fel-állításánál fogva utolsó Mártiusig, egy árendában tartott épületben, a melyben [...] Baál multságokat is adott. Április hónapban pedig hallgatott a Társaság, mivel a terhes fizetés végett újabban árendálni károsnak látta, ezért utazásra készült.”³⁴ Magabiztosan tehette ezt a Társaság „Proprietárius Kormányzója”, mert ekkor már levelezésben állott a szegedi városi vezetőkkel, és tényként nyugtázhatta, hogy a Tisza-parti város szívesen ad helyt társulatának.

1799-ben ugyanis megkezdtek a város új „curialis házának”, azaz az új városházának építését. A harmincezer lelkes régi Szeged helyén a XIX. század elejétől valósággal új város született. A megújulás lelke Szeged Széchenyije és polihisztorja, Vedres István volt.

„Vedres irodalmi munkássága, mintagazdasága, öntöző művei, fásítási programja mellett városi „földmérésként” dolgozott 1786 és 1821 között. A város utcáinak, terinek kialakításában, a mélyedések, csöpörkék feltöltésében, tehát a városrendezésben máig érezhető nagy hatást gyakorolt a kortársakra” – állapította meg Blazovich László.³⁵

1799. augusztus 30-án rakták le a Vedres és Swörtz János tervei alapján épülő új városháza alapkövét. A széképületben – feltehetően a színjátékok erkölcs-nemesítő hatását a kegyes atyák iskolájában megtapasztalt tanácsnokok ösztökélésére –, színházterem is épült, melyről a bölcs városatyák jó előre kimondták:

„... ezen alkalmatosságban lévő Theatrumnak fel állításában az a fő cél, hogy abban a magyar nemzeti nyelv tökéletesítése által az erkölcsi és polgári boldogság előmozdítása lehetőképpen eszközöltessen így annak Magyar Erkölcsi Theatrum legyen a neve s benne, bár idegen nyelvű társaságok is kibérelhetik, a magyar Játzó Társaságnak [...] mindenkor [...] elsőse léssen.”³⁶

30 Kelemen László naplója és feljegyzései, Színháztörténeti könyvtár, szerk.: Staud Géza, Bp. 1961. 37. p.

31 U. o. 38. p.

32 Lugosi id. m. 157. p.

33 A Kelemen-család levelestárában lévő írást idézi Szmollény Nándor: A szegedi magyar nemzeti színészet százéves története (Szeged, 1906.) c. művében, 48. p.

34 Kelemen László naplója és feljegyzései, id. m. 39. p., v. ö. Kelemen István: Várad színésze (Litterator Könyvkiadó, Nagyvárad, 1997.) 35. p.

35 Blazovich László: Szeged rövid története, a Csongrád Megyei Levéltár kiadása, Szeged, 2005. 85. p.

36 SzVT ir. 1901/1800 sz.

Tokody György tankerületi főigazgató, aki Kelemen közeli ismerőse volt, ekkor éppen egy szegedi rajziskola felállításán fáradozott. Ő hívta fel a játszóhelyet kereső direktor figyelmét a Tisza-parti városban épülő „curialis házra”, amelynek emeletén értesülése szerint színelőadások tartására alkalmas terem rendeznek be. Kelemen 1800. február 14-én levélben fordult a „Tekintetes Nemes Magisztrátus-hoz”, s feltette a társaság számára fontos kérdést:

„Meg értvén: hogy *Ns Szabad Királyi Szeged Városa* azon tzből nevezetesen, hogy idővel a *N. J. Társaság* is oda érkezhén *Játékait* előmutathassa, a végre *Theatrumot* építtetni méltóztatott, bátorkodom a *Tts Ns Magistratus* előtt alázatosan esedezni: Méltóztasson engemet *Ns Nemzetéhez* vonzódo szeretetéből *voltaképpen* informálni, ha azon *Theatrum* kész és a szükséges *Scenioriumokkal* *Instruálva* *vaygon-e* és *mostanság* lehetne-e a *Jáztó Társaság*ot abba által költöztetni? Minthogy pedig a *Társaság* ott leendő mulatásának bizonyos idejét nem tudhattya *mostanság*, az elő mutatott *Játékok* száma szerént, milyen árenda léssen határozva?”³⁷

A tanács február 27-én megtárgyalta Kelemen levelét és sietve elküldte válaszát:

„Eddig a *Játékszín* vagyis *Theatrum* fel nem épült, hanem azon igyekező *iparkodással* lészünk, hogy azt az *idén* korábban el készíthessük. A mi illeti ennek *árendáját*, az igen *gyenge* és *tsekély* fog lenni, mert mi és népeink inkább gyönyörködnek a *játékok* szemlélésében és *magyar nyelv* s *nemzet* dicsőségében mintsem az ilyen *árendának* *jövedelmében*.”³⁸

E válasz megnyugvással töltötte el Kelement, mert arra utalt, hogy Szegeden szívesen látnák a magyar szintársulat tagjait. Ám a levélben az is ott állt, hogy még nincs kész az épület, tehát megfelelő játékszín nem volt a városban. Március végére azonban a nagyváradi társulat a csőd szélére jutott, ezért a direktornak azonnal lépnie kellett.³⁹ A társaság megmaradása s a színészek megélhetése volt a tét. Nem tehetett mást, április 16-ára kitűzte a Szegedre indulás napját.

Lugosi szerint „a hivatalos válasz azonban többet tartalmazhatott, – mint a fent idézett jegyzőkönyv – valószínűleg meghívást és biztatást is, mert Kelemen ettől kezdve nagy igyekezettel készült fel a szegedi útra.”⁴⁰ Ezt látszanak igazolni Kelemen következő sorai is: „Ingyen engedett épületben [...] a Jádzó Társaságot Barátságos elfogadásokon kívül [...] Szabad Szállásokkal és Fuvarozásokkal is segítették...”⁴¹

Kikből állhatott az a Társaság, mely Nagyvádról Szegedre indult? Koráb-

ban már felsoroltuk annak a 16 személynek nevét, akik Lugosi szerint Kelemen újonnan alakított társulatának tagjai lehettek, ám ő abban nem foglalt állást, hogy valóban ők jártak-e 1800-ban Szegeden. Szmollény idézett művében Kelemen 1795-ös társulatának tagjait veszi alapul, s az elszerződötteket kihagyva közülük, arra a következtetésre jut, hogy „a megmaradt 12 tagból s még talán egy-két új erőből állhatott Kelemennek Szegeden fellépő társulata.”⁴²

Szerinte a tizenkét személy: Kelemen László, Kelemenné Lipcsey Mária, Pesthy László, Bagolyi Antal, Pataky Benedek, Varsányi Ferenc, Várady Mihály, Papp Gábor, Rózsa Márton, Nemes András, Károlyi István és Váradyné Török Magdolna. A felsoroltak Nemes András és Károlyi István kivételével a Lugosi által megnevezett 16 személy között is szerepelnek. Csakugyan ők alkották volna Kelemen szegedi társulatát?

Véleményem szerint azonban nagyjából más színészekből állt a „Nemzeti Jádzó Társaság”. Afelől nincs kétség, hogy Kelemen László, aki a jól jövedelmező uradalmi jogász hivatalát hagyta el egykor a színészetért, maga is alakított jellemszerepeket, rendezett előadásokat, sőt, nem egy darabot maga fordított, s alkalmazott színre. A zeneértő, széles látókörű, több nyelven beszélő Kelement higgadt természete és nagy műveltsége miatt választották társai vezetőjüknek. Bizonyosan a társulat tagja volt a direktor színésznő felesége Lipcsey Mária is.

Nagy valószínűséggel a „debreceni hatok”, akik 1799-ben segítségért Kelemenhez fordultak, szintén ott voltak a Tisza partján előadásokat adó Társaságban. Még két színészről állíthatom, hogy megfordult Szegeden: Bagolyi Antaltól és Papp Gáborról. (Mindkettő neve szerepel Szmollénynél és Lugosinál is!) Ők Kelemen első budai társulatának teátristái voltak, s életútjuk eddig felderített állomásai szintén arra utalnak, hogy 1800-ban színre léphettek Szegeden.

Mivel a társaság műsorán opera is szerepelt, felmerül a kérdés, honnan jöttek a zenészek? Maga Kelemen írta fentebb idézett feljegyzésében, hogy „Baál mulatságokat is adott”, feltételezhető tehát, hogy a színészekkel együtt zenészek is elmaradtak Kótsi Patkó János Kolozsvárra települő társulatától, s azok a Szegedre menőkkel tartottak. Azt azonban név szerint tudjuk, hogy ki volt a karmesterük. „Az elkallódott kecskeméti 1798-1800 évi tanácsi jegyzőkönyv 383. lapján 613. pont alatt foglalkozik a tanács Szerelemhegyi (Liebenberger) András Szegedről jött társulati tag kérelmével, aki kecskeméti származására hivatkozva „a magyar nyelvnek gyarapítására és a Magyar Jádzó Társaság fent tarthatásának eszközzésére mint egy 18 Magyar Operákat vagy is Énekes Komédia játékokat készítettén el” ezek kinyomtatására segílyt kér. [...] Ezt a levelet az 1954. év végén

37 SzVT ir. 289/1800 sz.

38 U. o.

39 v. ö. Kelemen István: *Várad színészete*, id. m. 35. p.

40 Lugosi, id. m. 161. p.

41 Kelemen László naplója és feljegyzései, id. m. 41. p.

42 Szmollény, id. m. 52. p.

megnyílt Színháztörténeti Múzeumban, mint színháztörténeti dokumentumot kiállították.”⁴³ E szerint bizonyosra vehetjük, hogy karmesterként Szerellemhegyi András állt a zenészek élén.

A fentiek alapján tehát a Szegeden elsőnek fellépő hivatásos színészekből álló „Nemzeti Jász Társaság”-ot a következők alkották: Bagolyi Antal, Kelemen László, Kontz József, Láng Ádám János, Papp Gábor, ifjú Zoltai András, Kelmenné Lipcsey Mária, Lángné Járdo Anna, Kontzné Kiss Terézia és Kótsiné Fejér Rozália. A karmesteri teendőket pedig Szerellemhegyi András látta el.

Mivel a városháza színházterme még csak épülőfélben volt, a városatyák ingyen Kelemen rendelkezésére bocsátották a középkori Felszeged plébánia-templomát, a már csak raktárnak használt Szent György-templomot. A mai Dózsa György Általános Iskola helyén állott, nagyjából 17x17 méteres templomban építettek fel Kelemenék az alkalmi teátrumot. A Társaság április végén érkezett Szegedre, és a május elejét azzal töltötték, hogy a pusztai templomot a játékok tartására alkalmassá tegyék.

A hivatásos magyar színészek első előadásukat 1800. május 6-án tartották. Műsorukon *A tutorság alól felszabadult ifjú* című vígjáték szerepelt. A szegedi színháztörténészek eddig úgy tartották, hogy e játékhelyen május 28-áig bezárólag, összesen 13 különböző darabot mutattak be. Ez az állítás azonban mára már megdőlt, ugyanis a Magyar Kurír 1800. június 20-ai számában a következő híradás található:

„Szeged 2-dik jun.

Szeged városában is meg jelent a Magyar Játék Színi Társaság, és az el múlt Májusban az itt lévő Publicummal is meg kóstoltatta azon édes gyönyörűséget, melyet Nemzetünk, mind Anya nyelvének az illyentén tárgyra való alkalmaztatásából érezhet, mind pedig az illyentén módon fenyt érzékenységeinek és hajlandóságainak kellemetes gyümölcséből valahára reményelhetett. Két első héten Felső városban egy volt pusztai templomban, mostan pedig mai Magazinumban jádzottak, a két utolsón azomba a város közepe felé beljebb jöven, egy üress és tágas Sópajtában mulattak tökéletes meg elégedésre a közönséget mind énekes, mind beszédes válogatott darabjaikkal.”

A fenti sorok cáfolják azt a vélekedést, hogy Kelemen szegedi játszóhelye kizárólag a Szent György-templom lett volna. Téves azonban Kerényi Ferencnek az a magyarázata is, melyet e cikkhez fűzött *A magyar színikritika kezdetei* című kötet-

ben.⁴⁴ Ő tudniillik azt állítja, hogy a társaság három helyen játszott: a templomban, a Magazinumban és a Sópajtában. Holott magát a templomot használták Magazinumnak, azaz raktárnak. Tehát valójában Kelemenék május 6-tól 15-ig öt előadást a teátrummal alakított templomban, 20-tól 28-ig nyolcat pedig a Rác piac (kb. a mai Glattfelder tér) szomszédságában lévő őrház melletti sópajtában mutattak be. Ez a pajta volt ugyanis a legtágasabb és a Palánkhoz legközelebb.

A városközponthoz közelebb költözés azonban nem jószántukból történt. Erről így írt Lugosi Döme:

„Már ott játszott a társulat, amikor a megyéspüspök ez ellen tiltakozását bejelentette, és kérte a végzés megmásítását. A városi tanács május 14-én tárgyalta a főpap kívánságát. [...] A vonatkozó jegyzőkönyv (758.) ezt a következőkben örökíti meg: «Olvasztott Köszeghy László csanádi püspök úr e f. hónap 13-ik napján Temesváron költ levele, melyben azon végzést, mely szerint a hajdani Szent György templom féle épületben magyar játék engedtetett meg másoltatni kívánja, melyre visszaíratni rendeltetett.» De hogy mi volt amit visszaírtak, nem tartalmazza a jegyzőkönyv. Abból azonban, hogy a tanács legközelebb csak a július 25-iki tanácsülésen foglalkozott legközelebb ismét az ügygel (1187.) azt mutatja, hogy a püspökhöz írt választ csak Kelemen társulatának távozása után küldték el.”⁴⁵

Ebből Lugosi, aki feltehetően nem ismerte a Magyar Kurír cikkét, azt a következtetést vonta le, hogy a tanácsnokok figyelmen kívül hagyták a főpap levelét, és nem sietve az intézkedéssel, hagyták, hogy az előadásokat a használaton kívüli templomban játsszák le. Lugosi azonban tévedett! A társaság május 15-e és 20-a között, minden bizonnyal kényszerűségből, átköltözött a sópajtába. A Magyar Kurír tudósítása mellett erre utal az is, hogy az eddig ingyen kapott épület után, az előadások új helyszínéért ellenszolgáltatást adtak. A Kurír idézett hírében ugyanis ez állt: „Szép példáját mutatta ezen Játék Színi Társaság hazafiúi buzgóságának avval is, hogy noha itt mulatása alatt kevés darabokat jádzhattak, azok közül mégis egyet Felséges Fejedelmünknek e mostani háborús üdőkben lévő tetemes költségeinek némi nemű pótlására fel ajánlott és az akkoron bé vött jövedelmet az itteni Fő Sós Tiszttségnek által is adta.”

Ez pedig még akkor is terembér, ha önkéntes adományként kezelik. Kelemenék tehát 1800. május 6-a és 28-a között tizenhárom darabot mutattak be a két helyszínen. A darabok címét és a játék napját a direktornak a városi tanácshoz május 29-én, – az utolsó előadást követően – benyújtott leveléből ismerjük.

44 A magyar színikritika kezdetei 1790-1837, II. kötet, szerk.: Kerényi Ferenc, Mundus Kiadó, Bp. 2000. 1345 p.

45 Lugosi, id. m. 165. p.

43 Joós Ferenc: A vándorszínészet az állami színházig, Kecskemét, 1957. 14. p.

- Május 6. *A tutorság alól felszabadult ifjú* – vígjáték
 7. *Az újmódi gonosztevő*
 11. *Fernandó és Jarikó* – opera, zenéjét szerezte Kauer Ferdinánd, szövegét Gleich írta
 13. *A papagáj* – érzékenyjáték
 15. *A házi orvosság* – vígjáték, írta Weisse, fordította Simai
 20. *Zaide* – szomorújáték
 21. *Zászlótartó* – érzékenyjáték, írta Schröder, fordította Kelemen
 22. *Salvári Jankó, vagy a falusi vőlegény* – eredeti vígopera
 24. *Artaxexes, vagy a hadi szükségére feláldoztatott* – érzékenyjáték írta Metastasio, fordította Egerváry Ferenc
 25. *Mátyás király* – írta Szentjóni Szabó László
 26. *Gyapai Márton*
 27. *Havasi Juhászlányka* – vígopera, szerzője Kótsi Patkó János
 28. *A testvérek között való ellenkezés* – írta Kotzebue, fordította Láng Ádám⁴⁶

A játékkrend szerint Szegeden május 11-én mutattak be először operát. A játszott darabok közül kettő magyar szerző, Szentjóni Szabó László és Kótsi Patkó János műve, egy pedig a kor divatos írójának, Kotzebue-nak a darabja. Mivel három opera is szerepelt a játékkrendben, elmondhatjuk, hogy a „repertoár” tükrözi a kor magyar társulatainak műsorszerkezetét.

Felmerül a kérdés: hogyan fogadták Szegeden az ország úttörő színészeit? Kelemen feljegyzései szerint részben bérleti díj nélküli játszóhellyel, ingyen szállással és fuvarral támogatták a városba érkező együttest. Játékukról a Magyar Kurír ismeretlen szegedi tudósítója feljegyezte, hogy „tökéletes meglegedésére” voltak a közönségnek. Írása végén pedig nyomatékosan kijelentette:

„Óhajtaná Szeged Várossa ezen Játék Színi Magyar Társaságnak huzamos itten maradását, ha annak szükséges meg tartására magát mentül elébb illendő állapotba helyezhetné.”⁴⁷

Kelemen László, távozásuk előtt egy mai fogalmaink szerinti működési bizonyítványt, ajánlólevelet kért és kapott is Volford József polgármestertől. E levél a legékebb bizonyítéka a „Nemzeti Magyar Jádzó Társaság” kedvező fogadtatásának. A város első embere elismeréssel nyugtázta, hogy a Társaság „Szeged Várossa közönségét elő-adott víg és szomorú érzékeny énekléssel is kedvessé tette, egyáltalánban válogatott erköltsi játék darabjaival nem tsak tellyes meglegedésig mulattatta,

hanem mind maga, mind Társaságának példás jámbor viselete által különös ditséretet és azzal érdemet szerzett, hogy a Magyar Nemzet díszére, hazai nyelve pallérozására s ebből onként következő boldogulására hasznosan intézett törekedésiért a hazáról jól gondolkodóknak szeretetében pártfogásában ajánltasson.”⁴⁸

A hivatásos magyar színjátszás minden kétséget kizáróan maradandó nyomot hagyott a szegediek körében. Talán még nagyobb hatást gyakorolt volna közönségére, ha a város fiának, Dugonics Andrásnak darabjai is műsorra kerültek volna. Érthetetlen, hogy játékkrendjükön egyetlen műve sem szerepelt, holott a közönség körében kedvelt műsordarabok voltak, és közülük már több is megjelent nyomtatásban. A Soós Márton által színpadra tett *Etelka* például ugyanabban az Endrődy gyűjteményben, mint a Szegeden előadott *Arataxexes*. Lugosi ennek okát Kelemen *ruhatárának szegényességében* vélte megtalálni. Nagyobb a valószínűsége annak, hogy mivel a Társaság mindössze 22 napot töltött Szegeden, s ezalatt tizenhárom, már eddig repertoárján szereplő darabot mutatott be, újabbak betanulására nem maradt ideje.

Az újjáalakított társulat Váradon 1799 novembere és 1800 áprilisa között húsz darabbal gyarapította műsorát, de közülük egyik sem volt Dugonics műve. Pedig a magyar társulatok műsorán négy darabbal is jelenlévő kegyesrendi atya ekkor már Pesten egyetemi tanár. S nem csak mint szerző, hanem mint a színjátszás lelkes pártolója is hatást gyakorolt a tanuló ifúságra. Balog István, a későbbi úttörő színész, 1806-ban Pesten filozófiát és logikát hallgatva ismerte meg Dugonicsot. Hogy némi pénzhez jusson, 12 kemény krajcárért még néma személynek is beöltözött a komédiába, s aztán oly nagy kedvet kapott a színészetre, hogy otthagytta az egyetemet is. Később erről így vallott:

„E szenvedélyt akkori tanárom, jeles írónk, Dugonics András is táplálta bennem némileg; mert ő mint maga is drámaíró, gyakran mondá nekünk: – Fiaim! Teátrumba menni ugyan meg van tiltva nektek, de már ma csak elmehettek. Igen szép darabokat játszanak a magyarok! És ilyenkor maga is megjelent egy páholyban.”⁴⁹

Az első hivatásos magyar társulat a nélkül távozott Szegedről, hogy a város szülöttének egyetlen darabját is előadta volna. Június 4-én a Bécsi Magyar Hírmondó Kecskemétről jelentette, hogy „a Magyar Teátrumi Jádzó ide jöttek egy darab időre Szegedről, s már tegnap játszottak is, a közönségnek különös meg-elégedésére.”⁵⁰

Bár a városi színháztermet 1800. november 25-én felavatták, Kelemen László – aki Budán a karmeliták klostromában, Szegeden pedig Szent György

46 SzVT ir. 881/1800 sz.

47 Magyar Kurír, 1800. június 20.

48 Eredetije Pest megye levéltárában, másolatát Szmollény idézett művében közölte

49 Balog István: *Egy agg magyar színész életéből*. Sajtó alá rendezte: Barna János. Makó, 1927. 23. p.

50 Bécsi Magyar Hírmondó, 1800. július 1.

templomában először áldozott Thália istenasszonynak –, Társaságával többé nem jött a Tisza partjára. Ő maga azonban még egyszer – a teátrum nyilvános árverésére – ellátogatott a városba, s mint azt a Városi Tanács 1800. Szent András hava 29-én jegyzőkönyvben is megörökítette, elment a Magisztrátusba, és ott a „közönséges gyülekezet alkalmatosságával [...] személyesen megjelenvén N. Tanácsnak különös figyelmességét s hajlandóságát Nemzeti Theátruma eránt [...] illendőképpen és érzékeny kifejezésekkel” megköszönte.⁵¹

51 SzVT ir. tanácsülési jkv. 1909/1800 sz.